

Міністерство освіти та науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи

Дипломна робота
магістра

з теми «**ФОРМУВАННЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ З
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ**»

Виконала:
студентка KorO1–M 18 з групи
Сербинчук Дана Віталіївна

Керівник:
кандидат медичних наук, доцент
Михальський А.В.

Рецензент:
кандидат педагогічних наук, доцент
Левицький В. Є.

Кам'янець–Подільський – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ТИПОВИМ РОЗВИТКОМ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	8
1.1. Наукові теорії та сучасні дослідження гри.....	8
1.2. Розвиток ігрової діяльності у дошкільників.....	18
1.3. Особливості розвитку ігрової діяльності у дошкільників з інтелектуальними порушеннями.....	27
Висновки до першого розділу.....	34
РОЗДІЛ II. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	38
2.1. Обґрунтування та опис методики вивчення рівня прояву ігрової діяльності у дошкільників з типовим розвитком та інтелектуальними порушеннями.....	38
2.2. Аналіз результатів констатувального етапу дослідження.....	47
Висновки до другого розділу.....	56
РОЗДІЛ III. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНО-КОРЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ З ФОРМУВАННЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	59
3.1. Особливості організації та проведення навчально-корекційних занять з формування ігрової діяльності у дошкільників з інтелектуальними порушеннями.....	59

3.2. Особливості формування ігрової діяльності у дошкільників з інтелектуальними порушеннями під час виховної роботи.....	68
Висновки до третього розділу.....	72
ВИСНОВОК.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81
ДОДАТКИ	87

ВСТУП

Актуальність теми. Феномен гри протягом усієї історії людства притягував до себе увагу видатних мислителів, філософів, соціологів, психологів, педагогів. І це зрозуміло, адже гра – найдавніший і найдоступніший інструмент навчання і виховання, формування моделей поведінки у дитини, а також корекції поведінки підлітків, молоді та інколи навіть і дорослих. У дошкільному віці спостерігається інтенсивний психофізичний розвиток дітей, проходить становлення здібностей, характеру, активне оволодіння соціально-виробленими правилами і нормами поведінки, адаптація та соціалізація дітей до відповідної групи.

Основним видом діяльності дошкільного віку, в якій розвиваються усі психічні пізнавальні процеси, а саме: увага, мислення, уява, мислення, пам'ять, мовлення і формуються особистісно-моральні та вольові якості дітей є ігрова діяльність. Соціальна природа гри знаходить своє відображення у конкретно-історичному характері творчих сюжетно-рольових ігор. Численні дослідження даної проблеми свідчать про те, що головний зміст сюжетно-рольових ігор полягає у відтворенні суспільних відносин людей.

Питанням дослідження та розробки теорії гри, а також специфіці педагогічного керівництва іграми дітей присвячені науково-практичні пошуки видатних педагогів, психологів та науковців різних століть, зокрема Л. Виготського, К. Гроса, Р. Дреджера, Д. Ельконіна, І. Іванова, Я. Коменського, Я. Корчака, А. Макаренка, М. Мід та Дж. Мід, М. Монтессорі, В. Сухомлинського, А. Усової, К. Ушинського, Ф. Фребеля, З. Фрейда тощо.

За даними дослідників (О. Гаврилушкіна, Д. Ельконін, Р. Жуковська, О. Запорожець, Д. Менджеричька, Н. Морозова, Л. Носкова, Н. Соколова, Ф. Фрадкіна) в іграх виявляються конкретні приклади часу, способу і явищ життя дорослих людей, які спостерігають діти. Отже, зміст дитячих ігор несе в

собі ознаку соціальних змін, що відбуваються у суспільстві. Пояснити їх конкретно-історичний характер можна лише виходячи із соціальної природи гри.

У дошкільників при типовому розвитку ігрової діяльності досліджували науковці за наступними напрямками: роль гри у психічному розвитку дитини (Є. Аркін, А. Запорожець, С. Карпова, О. Леонт'єв, Л. Лисюк, Д. Ніколенко, О. Усова тощо); структура та зміст гри (Р. Жуковська, В. Логінова, Д. Менджерницька, П. Саморукова тощо); правила поведінки дітей в ігрових ситуаціях (М. Боришевський, С. Ковальова, Т. Поніманська тощо); виховання дітей в грі (Л. Артемова, А. Бондаренко, Н. Корольова, Н. Морозова, Л. Носова тощо).

Ігрова діяльність дошкільників з інтелектуальними порушеннями досліджувалась Л. Виготським, А. Катаєвою, Н. Соколовою, О. Стребелевою тощо. Дослідники звертали увагу на особливості ігрової діяльності даної категорії дітей, але рівень її сформованості ще не достатньо вивчено, що зумовило вибір теми дипломної роботи магістра «Формування ігрової діяльності дошкільників з інтелектуальними порушеннями».

Мета дослідження – теоретично та практично вивчити особливості формування ігрової діяльності у дошкільників з інтелектуальними порушеннями.

Гіпотеза дослідження – ігрова діяльність як провідний вид діяльності дошкільного віку у дітей з інтелектуальними порушеннями самостійно не проходить усі етапи становлення, як при типовому розвитку, та не набуває розвиваючого значення, але потребує відповідного формування для забезпечення подальшої адаптації та соціалізації даної категорії дітей.

Об'єкт дослідження – ігрова діяльність дошкільників з інтелектуальними порушеннями.

Предмет дослідження – особливості формування ігрової діяльності у дошкільників з інтелектуальними порушеннями засобами навчально-виховних занять.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати теоретичні основи розвитку ігрової діяльності у дошкільників із типовим розвитком та інтелектуальними порушеннями.
2. Обґрунтувати та описати методiku вивчення рівня сформованості ігрової діяльності у дошкільників з інтелектуальними порушеннями.
3. Розробити методiku проведення навчально-корекційних занять з формування ігрової діяльності у дошкільників з інтелектуальними порушеннями.

Методи дослідження: метод аналізу інформації та її синтезу, метод спостереження, експерименту, констатувальний та формувальний етапи дослідження, емпірична обробка якісних та кількісних даних дослідження.

Експериментальна база: Комунальний заклад дошкільної освіти – заклад загальної середньої освіти I-II ступенів «Навчально-виховний комплекс «Берегиня» та дошкільний навчальний заклад № 53 комбінованого типу «Віночок» Чернівецької міської.

Теоретична значущість полягає у з'ясуванні теоретичних основ розвитку ігрової діяльності у дошкільників із типовим розвитком та інтелектуальними порушеннями.

Практичне значення полягає у обґрунтуванні та описі методики вивчення рівня сформованості ігрової діяльності у дошкільників з інтелектуальними порушеннями; розробці методики проведення навчально-корекційних занять з формування ігрової діяльності у дошкільників з інтелектуальними порушеннями.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на студентській науково-практичній

конференції в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка.

Публікації: Робота висвітлена у статті «Формування ігрової діяльності дошкільників з інтелектуальними порушеннями».

Структура роботи: робота має вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки.

ВИСНОВОК

Теоретико-емпіричне дослідження формування ігрової діяльності дошкільників з інтелектуальними порушеннями дало нам змогу зробити наступні висновки.

Гра є історичним утворенням, її виникнення зумовлене розвитком суспільства і пов'язаною з ним зміною становища дитини в системі суспільних відносин. Соціальна природа гри як феномену полягає у конкретно-історичному характері творчих сюжетно-рольових ігор, змістом яких є відображення суспільних відносин людей. В іграх діти відтворюють поведінку дорослих, а також позитивні та негативні явища їхнього життя. Відображення дитиною у грі взаємин дорослих, явищ суспільного життя є передумовою глибокого пізнання навколишньої дійсності, прагнення брати участь у житті дорослих. У педагогічному процесі дошкільної установи гра є засобом виховання, формою організації навчання (дидактична гра), виховання, методом і прийомом навчання дітей. Сучасні психолого-педагогічні дослідження гри характеризуються зближенням поглядів на неї як на провідну діяльність дітей дошкільного віку, аналізом її виховних можливостей і засобів їх актуалізації. Виховний потенціал гри може бути реалізованим тільки за умови спрямування її дорослими. Гра містить більше можливостей для формування особистості дошкільників, ніж будь-яка інша діяльність, оскільки мотиви її мають велику спонукальну силу і дітям зрозуміле співвідношення мотиву і мети гри. Психологічна природа, сутність, виховні та інші можливості гри як складного, багатофункціонального феномену втілені в її ознаках, одні з яких властиві будь-якій соціальній діяльності, інші – тільки грі. Дитяча гра зумовлена віковими особливостями особистості. У грі виділяють певні загальні, універсальні ознаки: гра як активна форма пізнання навколишньої дійсності; гра як свідома і цілеспрямована діяльність. Кожній грі властива значуща для дитини мета. Крім

загальних, гра наділена специфічними, характерними тільки для неї ознаками: гра як вільна, самостійна діяльність, що здійснюється за особистою ініціативою дитини; наявність творчої основи; емоційна насиченість. Гра як провідний вид діяльності дитини поєднує у собі як загальні для будь-якої соціальної діяльності ознаки (цілеспрямованість, усвідомленість, активна участь), так і специфічні (свобода і самостійність, самоорганізація, наявність творчої основи, почуття радості й задоволення).

Ігрова діяльність, з одного боку, створює зону найближчого розвитку дитини, а тому є домінуючою діяльністю у дошкільному віці. Це пов'язано з тим, що в ній зароджуються нові, більш прогресивні види діяльності та формуються уміння діяти колективно, творчо, довільно керувати своєю поведінкою. З іншого боку, її зміст живлять продуктивні види діяльності і постійно розширюється життєвий досвід дітей. Своєрідність ігрових завдань полягає у тому, що у них мета представлена в уявній формі, яка відрізняється від практичної мети невизначеністю очікуваного результату і необов'язковістю його досягнення. Більш узагальнена ігрова дія переводить саму гру на якісно нову інтелектуальну основу. На перших етапах розвитку ігрової діяльності дошкільників у грі виникають і формуються механізми опосередкованої власне особистої поведінки. В молодшому дошкільному віці гра представляє собою розвиток предметної діяльності, а саме дитина використовує реальні предмети і іграшки, які використовує лише за призначенням, оволодіваючи предметними діями. В середньому дошкільному віці виникає, а в старшому – розквітає сюжетно-рольова гра, яка пронизує весь дошкільний вік, зокрема тут відбувається наступне: по-перше, предмети і предметні дії, які тільки що були в центрі уваги дитини, перестають її цікавити; по-друге, в центрі уваги дитини знаходяться відносини людей. До старшого шкільного віку такий вид гри стає переважаючим.

Значення гри для розвитку довільності, як загальної властивості різних психічних процесів, ясно виступає і підкреслюється той факт, що в ході вирішення ігрових завдань створюються умови для усвідомлення дитиною власних дій (запам'ятовування і пригадування, побудова складного руху, виділення і застосування соціальної функції контролю тощо), що веде до більш глибокого розуміння їх значення. Гра як провідний вид діяльності дошкільника має надзвичайно велике значення в психічному розвитку дитини. У ній в певній мірі засвоюються окремі знання і вміння, оскільки в ній моделюються соціальні ситуації і типові побутові відносини. Але, найбільш суттєвим є те, що гра дає ефект загального психічного розвитку. Гра допомагає дитині адаптуватися та соціалізуватися у оточенні.

Причини недорозвитку ігрової діяльності у дошкільників з інтелектуальними порушеннями йдуть корінням в раннє дитинство, коли дитина вперше вступає в активну взаємодію з навколишнім предметним світом. Уже в цей період у дітей з раннім органічним ураженням центральної нервової системи з'являються відхилення в психічному розвитку. Загальна психофізіологічна незрілість дошкільників з інтелектуальними порушеннями в значній мірі обумовлює не сформованість сенсорно-рухової координації, які, в свою чергу, складають основу для виникнення предметної, в тому числі та ігрової діяльності дитини. Набування ігрового досвіду у дітей з інтелектуальними порушеннями до початку старшого дошкільного віку призводить до певної динаміки їхньої гри. При цьому з'являються традиційні дії, які носять яскраво-виражений процесуальний характер і діти заколисують ляльок, катають машини, будують вежі, отримуючи задоволення від одноманітного відтворення однієї і тієї ж самої ігрової операції. Ігри, які складаються, з поодиноких процесуальних дій, представляють собою верхню межу в розвитку ігрової діяльності дошкільників з інтелектуальними порушеннями. Без спеціального навчання ці ігри не видозмінюються і не

набувають характеру сюжетних, а тим більше рольових. В силу цього, гра не стає провідною діяльністю і не направляє хід психічного розвитку дітей. Після п'яти років у грі з іграшками у дітей з інтелектуальними порушеннями все більше місце починають займати процесуальні дії. Але справжньої гри не виникає. Без спеціального навчання провідною діяльністю дитини з інтелектуальними порушеннями до кінця дошкільного віку є не ігрова, а предметна. В грі спостерігається стереотипність, формальність дій, відсутній задум, нема навіть елементів сюжету. Діти не використовують предмети-замінники, тим більше вони не можуть замінювати дії з реальними предметами, відображати дією чи мовленням. Таким чином, функція заміни в грі у цих дітей не виникає. Не розвиваються в їхній грі і функції мовлення: у них немає не тільки плануючої або фіксуєчої мови, але, як правило, і супроводжуючої. Отже, в умовах спонтанного розвитку навіть до кінця дошкільного віку гра у дошкільників з інтелектуальними порушеннями не досягає того рівня, на якому вона стає провідною діяльністю.

Досвід дошкільного виховання дітей з інтелектуальними порушеннями свідчить, що завдяки ранньому включенню їх в корекційно-виховний процес, який припускає комплексне вирішення завдань фізичного, інтелектуального, морального та іншого розвитку на заняттях, можливо в значній мірі змінити особистісний стан таких дошкільників. До кінця перебування в дошкільному закладі вдається подолати різні відхилення в поведінці цих дітей, виробити у них навички і потреби діяти спільно, поступатися один одному під час гри і занять, виробити прагнення наслідувати позитивним зразком.

Методика констатувального етапу дослідження була спрямована на порівняльне емпіричне вивчення рівня прояву ігрової діяльності у дошкільників з типовим розвитком та інтелектуальними порушеннями та включала наступні етапи роботи: спостереження за дітьми у процесі ігрової діяльності; дослідження стану розвитку сюжетно-рольової гри за допомогою десяти

напрямків її сутності, змісту та характеристики: визначення задуму гри, постановка ігрової мети та завдання, з'ясування змісту гри, виявлення сюжету гри, виявлення виконання ролі та взаємодії дітей в грі, вивчення ігрових дій та використання ігрових атрибутів гри дітьми, вивчення дошкільниками ігрових правил, виявлення досягнення результатів та ефективності гри дошкільників, вивчення особливостей виникнення конфліктів між дітьми у процесі гри, проаналізувати роль ігрового середовища, з'ясування ролі дорослого у керівництві грою дітей; індивідуальна бесіда з дошкільниками; етична бесіда. На констатувальному етапі дослідження при аналізі вищеподаних методик ми розробили наступні рівні прояву ігрової діяльності у дошкільників з типовим розвитком та інтелектуальними порушеннями. Запропонована нами методика дасть можливість виявити та порівняти наявні знання, уміння і навички з сюжетно-рольової гри у дошкільників із типовим розвитком та інтелектуальними порушеннями.

Високий рівень прояву ігрової діяльності не виявлено у дошкільників з інтелектуального порушення. Даний рівень спостерігається у 9 дітей з типовим розвитком (66 %), а саме вони цікавляться іграшкою, граються вибірково деякими іграшками, дії з іграшкою носять сюжетний зміст, гра супроводжується мовленням. Середній рівень прояву ігрової діяльності виявлено у 5 дітей з інтелектуальними порушеннями (42%), зокрема діти тимчасово та короткочасно цікавилися іграшкою, але не адекватно використовують її в ході гри, дії з іграшками носять процесуальний характер, гра супроводжується окремими вигуками. Даний рівень показала 1 дитина з типовим розвитком (10%). Низький рівень прояву ігрової діяльності спостерігався у 7 дітей з інтелектуальними порушеннями (58 %) відмічається низький рівень, зокрема це діти, які рідко приймали або зовсім не приймали участь в ігровій діяльності, вони не цікавилися іграшками та не адекватно використовує їх, дії з іграшками носять маніпуляційний характер, а у дітей з типовим розвитком цей рівень взагалі не

спостерігався. Особливостями ігрової діяльності у дошкільників з інтелектуальними порушеннями, зокрема: характерні особливості їх поведінки – не значне прагнення до індивідуальних ігор; ігри за змістом дуже бідні; переважає багаторазове повторення одноманітних дій. Діти з інтелектуальними порушеннями починають гратись, не задумуючись. Вибір ігор залежить від іграшки, яка перша попала в поле зору. Основний зміст гри це – дії з предметами. Через обмежений запас уявлень про навколишнє життя, у дітей наявна невелика кількість ролей, зокрема діти з інтелектуальними порушеннями виконують одну і ту ж роль. Вивчаючи гру дошкільників з інтелектуальними порушеннями, ми переконатись, що дошкільники при правильно організованому навчанні здатні досягнути значних результатів в самій ігровій діяльності. Оволодіваючи операційно-технічною стороною сюжетно-рольової гри, діти не тільки набувають значного досвіду в предметній грі, але і навчаються вмінню взаємодіяти один з одним, чинити відповідно з наміченим сюжетом.

Головна мета навчально-корекційних занять з навчання гри дошкільників з інтелектуальними порушеннями полягала в тому, щоб сформувати у них інтерес до різних видів ігор, які включають в себе уявлювану ситуацію, дії з предметами, рольову поведінку. Навчання гри потрібно ми проводили за наступними напрямками: створення позитивного емоційного ставлення дітей до іграшки та даної ігрової ситуації через взаємодію з дорослими, формування орієнтувальної діяльності у дітей з інтелектуальними порушеннями; засвоєння дітьми логіки розвитку сюжету, яка полягає в тому, щоб одна з дій була підготовчою по відношенню до іншої; навчання іграм.

Педагогічне керівництво іграми передбачало знання основних вікових та індивідуальних особливостей розвитку дитини з інтелектуальними порушеннями, формування її особистості, а також знання розвитку ігрової діяльності в усі вікові періоди. Одним із основних прийомів педагогічного

впливу є участь корекційного педагога в іграх дітей, що сприяє більшій цілеспрямованості і змістовності дій дітей. Його рольова участь в іграх дасть можливість об'єднати декількох дітей для спільної гри, збагатити задум та ігрові дії, а його запитання, звернені до дитини як до персонажа, сприяють становленню сюжетно-рольової гри. У процесі навчання та корекції гри необхідно володіти наступними вміннями: аналітичні, проектувальні, організаційні, комунікативні тощо. Плануючи ігри слід враховувати індивідуальні та вікові особливості розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями, а також правильно обладнувати ігрові кімнати, у яких проходять ігрові заняття.

Корекційно-виховна робота під час виховного впливу сприяла формуванню інтересу до сюжетних ігор, збагаченню змісту ігрової діяльності, формуванню позитивних взаємовідносин між дітьми з інтелектуальними порушеннями. Вони вчилися вільно оперувати знаннями і навичками, використовувати їх в самостійній ігровій діяльності. Розширення світогляду дітей з інтелектуальними порушеннями і володіння навичками гри сприяло збільшенню кількості ролей і ігрових дій у дітей, формуванню розвиваючого впливу провідного виду діяльності на психічний пізнавальний та особистісний розвиток даної категорії дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аркин Е.А. Дошкольный возраст / Е.А. Аркин. – М.: Просвещение, 1988. – 48 с.
2. Артемова Л.В. Формирование общественной направленности ребенка дошкольника в игре / Л.В. Артемова. – М.: Просвещение, 1988. – 72с.
3. Аугене Д.И. Игра как средство активизации речевого общения умственно отсталых детей старшего дошкольного возраста / Д.И. Аугене. – М.: Просвещение, 1987. – 173 с.
4. Бабенкова Р.Д. Обучение умственно отсталых детей основным движениям / Р.Д. Бабенкова // Специальная школа. – 1987. – Вып. 5. – С. 86–89.
5. Бебешко О.О. Коррекция физического развития и двигательных нарушений умственно отсталых дошкольников старшей группы средствами физического воспитания / О.О. Бебешко. – М.: Педагогика, 1986. – 158 с.
6. Богусловская З.М. Развивательные игры для детей младшего дошкольного возраста: книга для воспитателя детского сада / З.М. Богусловская, Е.О. Смирнова. – М.: Просвещение, 1991. – 205 с.
7. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л.И. Божович. – М.: Просвещение, 1998. – 78 с.
8. Борышевский М.И. Особенности отношения ребенка к правилам поведения в игровой ситуации / М.И. Борышевский // Вопросы психологии. – 1995. – №4. – С. 7-9.
9. Выготский Л.С. Игра и ее роль в психологическом развитии ребенка / Л.С. Выготский // Вопросы психологии. – 1996. – №6. – С. 25 – 26.
10. Выготский Л. С. Собрание сочинений в 6 т. / Л.С. Выготский; под ред. Т.А. Власовой. – М.: Педагогика, Т. 5. – 368 с.
11. Власова Т.А. Проблемы ранней коррекции аномального развития

детей дошкольного возраста. // Здоровье и воспитание детей дошкольного возраста / Т.А. Власова. – М. : Просвещение, 1998. – 213 с.

12. Вопросы воспитания и обучения аномальных детей дошкольного возраста / Под ред. Л.П. Носковой. – М.: Просвещение, 1990. – 176с.

13. Гаврилушкина О.П. Воспитание и обучение умственно отсталых дошкольников / О.П. Гаврилушкина, Н.Д. Соколова. – М.: Просвещение, 1985. – 86 с.

14. Гладченко І.В. Комплекс програмно-методичного забезпечення “Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах” (програма з ігрової діяльності, методичні рекомендації, дидактичні матеріали) / І.В. Гладченко. – К.: 2012. – 112 с.

15. Екжанова Е.А. Организация и содержание коррекционно-воспитательной работы в специализированном дошкольном учреждении для детей с нарушением интеллекта (умственноотсталых) / Е.А. Екжанова, Е.А. Стребелева. – М.: Просвещение, 2000. – 239 с.

16. Єременко І.Г. Готовність розумово відсталих дітей до навчання в допоміжній школі / І.Г. Єременко, В.Є. Турчинська. – Київ: Радянська школа, 1981. – 56 с.

17. Жуковская Р.И. Игра и ее педагогическое значение / Р.И. Жуковская. – М. : Педагогика, 2005. – 112 с.

18. Запорожец А.В. Психология и педагогика игры дошкольника / А.В. Запорожец, А.П. Усова. – М.: Просвещение, 1996. – 315 с.

19. Калинченко А. В. Развитие игровой деятельности дошкольников: Методическое пособие / А.В. Калинченко, Ю.В. Микляева, В.Н. Сидоренко. – М.: Айрис-пресс, 2004. – 112 с.

20. Катаева А.А. Дидактически е игры в обучении дошкольников с отклонениями в развитии. Пособие для учителя / А.А. Катаева, Е.А. Стребелева. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 220 с.

21. Катаева А.А. Дошкольная олигофренопедагогика: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений / А.А. Катаева, Е.А. Стребелева. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2005. – 208 с.
22. Караванова О.А. Игра в коррекции психического развития ребенка / О.А. Караванова. – М.: Педагогика, 1997. – 325 с.
23. Коломицкий Я.Л. Детская психология. Учебное пособие для студентов / Я.Л. Коломицкий. – М.: Просвещение, 1988. – 231 с.
24. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики / А.Н. Леонтьев. – М.: Просвещение, 1989. – 272 с.
25. Мастюкова Е.М. Лечебная педагогика. (ранний и дошкольный возраст): Советы педагогам и родителям к обучению детей с особыми проблемами в развитии / Е.М. Мастюкова. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. – 304 с.
26. Мерсина В.С. Психология дошкольника / В.С. Мерсина. – М.: Педагогика, 1995. – 315 с.
27. Миронова С.А. Развитие речи дошкольников на логопедических занятиях / С.А. Миронова. – М.: Педагогика, 1991. – 136 с.
28. Миронова С.П. Олігофренопедагогіка. Компактний навчальний курс: навчальний посібник / С.П.Миронова. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, 2008. – 204 с.
29. Миронова С.П. Корекційна робота в системі освіти дітей з вадами розумового розвитку: навчально-методичний посібник / С.П. Миронова, М.П. Матвеева. – Кам'янець – Подільський, 2005. – 286 с.
30. Мухина В.С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: учебник для студ. вузов. – 5-е изд., стереотип. / В.С. Мухина. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 456 с.
31. Обучение и воспитание умственно отсталых детей / под ред. Г.М. Дульнева, М. Кузьмицкой. – М.: Педагогика, 1990. – 104 с.
32. Обучение сюжетно-ролевой игре дошкольников с отклонением в

умственном развитии / под ред. Л.Б. Баряевой, А.П. Зарена. – СПб.: Речь, 1993. – 205 с.

33. Основы специальной дидактики / за ред. І.Г. Єременка. – К.: Радянська школа, 1986. – 200 с.

34. Петровский В.А. Построение развивающей среды в дошкольных учреждениях / В.А. Петровский тощо. – М.: Просвещение, 1993. – 276 с.

35. Пивоварова О. Психолого-педагогічне забезпечення ігрової корекційної діяльності дітей в інтернатних навчальних закладах / О. Пивоварова // Дефектолог. – 2007. – № 3 (берез.). – С. 6-9.

36. Поніманська Т.І. Основы дошкольной педагогики / Т.І. Поніманська. – К.: Думка, 1997. – 198 с.

37. Програма виховання та навчання розумово відсталих дітей дошкільного віку. – Київ: ТОВ "ЛДЛ", 2000. – 119 с.

38. Психологічні умови ефективності дошкільного навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я / [за наук. ред. В.В. Тарасун]. – К.: ПП „Актуальна освіта”, 2005. – 286 с.

39. Пулінець Т. Корекційно-розвивальні ігри як метод навчання у спеціальній педагогіці / Т. Пулінець // Дефектолог. – 2010. – № 2. – С. 26-27.

40. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1985. – 164 с.

41. Руководство играми детей в дошкольных учреждениях / под ред. М.А. Васильевой. – М.: Педагогика, 1996. – 83 с.

42. Садикова Г.А. Воспитание выносливости в умственно отсталых детей в процессе внеклассной работы / Г.А. Садикова. – М.: Школа-Пресс, 1992. – 140 с.

43. Славина Л.С. О развитии мотивов игровой деятельности в дошкольном возрасте / Л.С. Славина. – М.: Просвещение, 1998. – 77 с.

44. Соботович Е.Ф. Методические рекомендации по развитию речи умственно отсталых детей дошкольного возраста. – К.: Освіта, 1989. – 149 с.
45. Соколова Н.Д. Игровые действия умственно отсталых детей / Н.Д. Соколова // Обучение и воспитание детей с недостатками в физическом и умственном развитии. – 1990. – № 4. – С. 24-36.
46. Соколова Н.Д. Особенности игровых действий умственно отсталых детей дошкольного возраста / Н.Д. Соколова. – М.: Педагогика, 1993. – 94 с.
47. Специальная дошкольная педагогика / под ред. Е.А. Стребелевой. – М.: Просвещение, 2001. – 350 с.
48. Сорокина А.И. Дидактические игры в детском саду / А.И. Сорокина. – М.: Просвещение, 1982.
49. Спиваковская А. С Нарушение игровой деятельности у дошкольников / А.С.Спиваковская. – М.: Просвещение, 1980.
50. Стадненко Н.М.. Нариси з олігофренопсихології / Н.М. Стадненко, М.П. Матвєєва, А.Г. Обухівська Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2002. – 200 с.
51. Трикоз С.В. Комплекс програмно-методичного забезпечення «Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах» (програма з сенсорного виховання, методичні рекомендації, дидактичні матеріали) / С.В.Трикоз . – К.: ПрАТ «Видавництво «Київська правда, 2012.-112с.
52. Тупоногов Б.К. Коррекционно-педагогическая работа в системе образования детей с нарушениями умственного и физического развития / Б.К. Тупоногов // Дефектология. – 1994. – №4. – С. 9-14.
53. Усова А.П. Роль игры в воспитании детей / А.П. Усова. – М.: Педагогика, 1986. – 112 с.

54. Фарфель В.С. Развитие движений у детей школьного возраста / В.С. Фарфель. – М.: Педагогика, 1989.– 200с.
55. Фірсова М. Сюжетно-рольові ігри для дітей з порушенням інтелекту : Організація та керування / М. Фірсова // Дефектолог. – 2008. – № 10. – С. 21-28.
56. Фрадкина Ф.И. Этапы развития игры и предметных действий в раннем возрасте / Ф.И. Фрадкина, Р.Я. Лехтман-Абрамович. – М.: Просвещение, 1990. – 47 с.
57. Шкльова В. Ігрові форми діяльності – методичний принцип проведення занять із розумово відсталими дітьми дошкільного віку / В. Шкльова // Дефектолог. – 2009. – № 9. – С. 46-49.
58. Штерн В. Психология раннего детства до шестилетнего возраста / В. Штерн. – М.: Просвещение, 2002. – 215 с.
59. Щербакова Е.И. Формирование взаимоотношений детей 3-5 лет в игре / Е.И. Щербакова. – М.: Просвещение, 2004. – 79 с.
60. Эльконин Д.Б. Психология игры / Д.Б. Эльконин. – М.: Просвещение, 1988. – 356 с.